

WOJCIECH KRUPIŃSKI

ANALIZA DZIAŁAŃ STRAŻY GRANICZNEJ W ROKU 2008

*w zwalczaniu przestępczości skierowanej
przeciwko dziedzictwu narodowemu*

Biorąc pod uwagę właściwość Straży Granicznej i wynikające z niej kompetencje do zwalczania przestępczości nielegalnego wywozu dóbr kultury z kraju, można byłoby się pokusić o stwierdzenie, iż rok 2008 był rokiem próby skutecznej walki z tego rodzaju przestępczością.

Patera (PSG Warszawa Okęcie)

Ikona (PSG Warszawa Okęcie)

Powyższe wynika z faktu przystąpienia Polski do Układu z Schengen, który, jak wiadomo, wprowadził nowy porządek prawny w postaci zniesienia kontroli granicznej na granicach wewnętrznych UE oraz zapewnienie związanego z tym swobodnego przepływu osób i towarów. Brak kontroli granicznej generuje możliwość nielegalnego wywozu przedmiotów zabytkowych, bez ponoszenia konsekwencji prawnych i z taką wizją należy się liczyć oceniając pod tym kątem ubiegły rok.

Należy przypomnieć, iż zgodnie z obowiązującymi przepisami Straż Graniczna ma kompetencje w przedmiocie rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń oraz ścigania ich sprawców. Dotyczy to przestępstw i wykroczeń pozostających w związku z przekraczaniem granicy państwowej lub przemieszczaniem przez granicę państwową towarów i przedmiotów, w tym również przedmiotów określonych w przepisach o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W związku z powyższym Straż

Graniczna ma upoważnienie do podejmowania działań w przedmiocie zabytków, jednakże jedynie w kontekście ich nielegalnego wywozu.

W 2008 r. Straż Graniczna ujawniła 75 prób nielegalnego wywozu przedmiotów zabytkowych. W ramach tych zdarzeń wszczęto 71 postępowań przygotowawczych (w tym dochodzeń – 57, śledztw – 2, tryb 308 k.p.k. – 12) oraz 3-krotnie podjęto czynności sprawdzające w trybie art. 307 k.p.k. Wobec jednego ujawnienia nie podjęto żadnych czynności procesowych, w trybie pilnym sprawa została przekazana funkcjonariuszom miejscowego urzędu celnego. W ramach 71 postępowań przygotowawczych 27 osobom postawiono zarzuty, a wobec 12 osób wniesiono akt oskarżenia. Należy przy tym zaznaczyć, iż w 56 przypadkach zarzuty dotyczyły nielegalnego wywozu zabytku za granicę, a więc zarzuty z art. 109 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, natomiast w 15 przypadkach zarzuty dotyczyły formy nieumyślnej tego rodzaju przestępstwa.

Zauważalny jest wyraźny spadek

WYKAZ UJAWNIONYCH PRZEZ STRAŻ GRANICZNĄ PRZYPADKÓW NIELEGALNEGO WYWOZU DÓBR KULTURY Z PODZIAŁEM NA RODZAJE CZYNNOSCI, JAKIE ZOSTAŁY PODJĘTE WOBEC TYCH ZDARZEŃ

Tabela 1.

WYKAZ LICZBY ZDARZEŃ DOTYCZĄCYCH ZABYTKÓW Z PODZIAŁEM NA ODDZIAŁY SG			
Oddział Straży Granicznej	Granica RP	Liczba zdarzeń w 2007 r.	Liczba zdarzeń w 2008 r.
Warmińsko-Mazurski	północna	4	0
Podlaski	wschodnia	6	6
Nadbużański	wschodnia	2	11
Bieszczadzki	wschodnia	1	3
Karpacki	południowa	14	2
Śląski	południowa	10	2
Sudecki	południowa	2	8
Łużycki	zachodnia	25	9
Lubuski	zachodnia	30	8
Pomorski	zachodnia	2	2
Morski	północna	4	2
Nadwiślański	lotnicze przejścia graniczne	29	18

liczby spraw prowadzonych przez Straż Graniczną w stosunku do roku 2007, w którym wszczęto 126 postępowań przygotowawczych. Spadek ten szczególnie dotyczy granicy zachodniej i południowej, a więc tam, gdzie została zniesiona kontrola graniczna w związku z wdrożeniem założeń Układu z Schengen.

Biorąc pod uwagę sposób zakończenia prowadzonych postępowań, warto zaznaczyć, iż 9 spraw zakończyło się przekazaniem innym służbom, a 11 postępowań zakończono wniesieniem aktu oskarżenia. Sporą liczbę stanowią nadal postępowania umorzone (38 postępowań). Główne przyczyny umorzeń, które znalazły zastosowanie w powyższych sprawach, zgodnie z katalogiem przewidzianym kodeksem postępowania karnego, to znikoma szkodliwość społeczna oraz brak znamion czynu przestępczego. Na dzień dzisiejszy 13 postępowań przygotowawczych nadal znajduje się w toku realizacji. Liczbę zdarzeń dotyczących zabytków z podziałem na oddziały Straży Granicznej, z jednoczesnym porównaniem tych danych z rokiem 2007 obrazuje tabela 1.

Przedmioty, które w analizowanym okresie zostały przez Straż Graniczną ujawnione, to najczęściej monety (10 spraw), pojazdy (11 spraw), obrazy i ikony (6 spraw). Pozostałe przedmioty to: książki (w tym starodruki), meble, przedmioty gospodarstwa domowego, militaria. Tabela 2. ilustruje sprawy, z podziałem na miejsce ujawnienia oraz rodzaj przedmiotu, w których zastosowano akt oskarżenia.

Analizując dane statystyczne warto zaznaczyć, że utrzymuje się wzrost liczby zdarzeń w postaci nielegalnego wywozu zabytków na odcinku granicy wschodniej. Szczególnie jest to widoczne w rejonie działalności służbowej Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej. Dotychczas były to pojedyncze przypadki, natomiast jak wynika z tabeli 1. w 2008 r. było ich 11. O indywidualności tych spraw nie świadczy jednak ich liczba, ale rodzaj przedmiotów, wobec których podejmowano czynności służbowe. W drugiej połowie 2008 r. nasilił się proceder wywozu na teren Ukrainy i Białorusi zabytkowych samochodów, różnych marek, datowanych produkcyjnie na lata 20., 30. i 50. XX w. Istotą w tych sprawach było to, że pojazdy pochodziły z krajów Europy Zachodniej, a przez terytorium RP były jedynie przewożone. Rodziło to kolejne problemy w przedmiocie stosowania zarówno prawa polskiego, jak i prawa unijnego, szczególnie iż ewentualny „transyt” wynikał jedynie z oświadczenia osób, które dokonywały wywozu lub z dokumentów, które praktycznie były nieweryfikowalne, np. umowa kupna-sprzedaży. W wyniku konsultacji podjętych z inicjatywą Straży Granicznej z Departamentem Ochrony Zabytków MKiDN uzyskano opinię świadczącą, iż *w przypadku wywozu poza granicę UE „dóbr kultury” przewożonych wyłącznie tranzytem przez terytorium RP za państwo zainteresowane ochroną tych dóbr kultury należy uznać kraj, z którego zabytki te są faktycznie wywożone*. Jednakże zanim ustali się faktyczne (a nawet prawdopodobne) pochodzenie przedmiotu nie-

Monety (PSG Poznań Ławica)

Mapa z XIX w., replika (PSG Kraków Balice)

Zegarek (PSG Warszawa Okęcie)

Mebel (PSG Terespol)

Mebel (PSG Terespol)

STUDEBAKER z 1924 r. (PSG Terespol)

BMW 315 z 1936 r.- karoseria (PSG Terespol)

Szabla (PSG Warszawa Okęcie)

Tabela 2.

WYKAZ SPRAW I PRZEDMIOTÓW, WOBEC KTÓRYCH ZASTOSOWANO AKT OSKARŻENIA			
Oddział Straży Granicznej	Placówka Straży Granicznej	Data	Przedmiot
Nadbużański	PSG Terespol	08.2008 r.	Samochód osobowy-karoseria BMW 315 z 1936 r. Samochód osobowy-karoseria STUDEBAKER z 1924 r.
Bieszczadzki	PSG Krościenko	05.2008 r.	Broń biała długa, czapka wojskowa
Bieszczadzki	PSG Krościenko	06.2008 r.	Obrazy (24 szt.)
Karpacki	PSG Kraków-Balice	04.2008 r.	Tora
Karpacki	PSG Kraków-Balice	06.2008 r.	Mapa z XVII wieku (replika)
Śląski	PSG Katowice-Pyrzowice	08.2008 r.	Starodruki
Lubuski	PSG Poznań-Ławica	06.2008 r.	Monety
Nadwiślański	PSG Warszawa-Okęcie	04.2008 r.	Szabla
Nadwiślański	PSG Łódź-Lublinek	09.2008 r.	Militaria (skorupa granatu, naboje)
Nadbużański	PSG Terespol	11.2008 r.	Meble
Nadbużański	PSG Terespol	11.2008 r.	Narty z kijkami

zbędny jest przeprowadzenie czynności weryfikacyjnych, które przyjmują często tryb postępowania przygotowawczego, ze wszystkimi konsekwencjami, zarówno dla strony weryfikującej, jak i weryfikowanej. Powyższe generuje specyficzną sytuację niezadowolonego, często też zdenerwowanego podróżnego wynikającymi w związku z tym niedogodnościami w postaci przerwania podróży oraz koniecznością stosowania obowiązujących przepisów prawa.

W roku 2008 kontynuowano szkolenia (o charakterze specjalistycznym) w przedmiocie zabytków, skierowane do funkcjonariuszy realizujących czynności służbowe bezpośrednio na przejściach granicznych (lotniczych, drogowych i morskich). Szkolenia te, organizowane cyklicznie, mają na celu poszerzenie wiedzy funkcjonariuszy w przedmiotowym zakresie, w celu efektywniejszego przeciwdziałania przestępczości skierowanej przeciwko dobrom kultury. W trakcie szkoleń poruszano kwestie prawne, w tym obowiązujące przepisy dotyczące ochrony zabytków, analizy i skali zjawiska oraz przeprowadzono zajęcia praktyczne w muzeum. Nowością było wdrożenie cyklu wykładów z dziedziny archeologii, prowadzonych przez eksperta z Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków. Należy przy tym podkreślić, iż celem tych szkoleń nie

jest kształcenie ekspertów, którzy mogliby podejmować czynności rzeczoznawcze w przedmiocie oceny lub wyceny przedmiotu. W tym zakresie zawsze niezbędna będzie opinia właściwych komórek Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub jego terenowych odpowiedników. Zadaniem funkcjonariuszy Straży Granicznej jest wyłonienie z całej masy towarów, które przez granicę są przewożone, rzeczy mogących stanowić zabytek i weryfikacja czy wywożone są zgodnie z przepisami.

W tym celu niezbędne jest przekazywanie wiedzy dotyczącej zagrożeń, aktualnych sposobów działania sprawców oraz postępowania z ujawnionym przedmiotem zabytkowym. W 2009 r. zaplanowany jest kolejny cykl szkoleń.

Następną sprawą, którą należy poruszyć, analizując jednocześnie rok uczestnictwa w Układzie z Schengen, jest nowelizacja obowiązujących w Polsce przepisów regulujących szeroko rozumianą ochronę zabytków. Biorąc pod uwagę swobodę przepływu osób i towarów w ramach Strefy Schengen, konieczne jest dokonanie zmian ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z uwzględnieniem nowej rzeczywistości prawnej. Konsekwencją tego będą również zmiany w przepisach wykonawczych do tej ustawy. ■

